

राष्ट्रसंघ

(The League of Nations)

१० जानेवारी १९२०

Edit with WPS Office

- १) प्रभावी आंतरराष्ट्रीय संघटनेच्या निर्मितीची निकड जाणवू लागली होती.
- २) वुड्रो विल्सन यांची १४ कलमी योजना.
- ३) वेगवेगळ्या नेत्यांनी आंतरराष्ट्रीय संघटनेच्या स्थापनेची महत्त्व प्रतिपादित केले होते.

राष्ट्रसंघ कशासाठी स्थापन करण्यात आला होता?
जागतिक शांतता,
सुरक्षितता व
स्थैर्य

राष्ट्रसंघ हे युद्धकालीन विचारांचे अपत्य होते.

राष्ट्रसंघाच्या स्थापनेसाठी पॅरिस शांतता परिषदेची कृती

- १) १८ जानेवारी १९१९ रोजी परिषदेस सुरुवात
- २) रूपरेषा ठरविण्यासाठी विविध मंडळे व समित्या नियुक्त केल्या गेल्या.
- ३) फिल्मोर, स्मट्स, हंटर, मिल्लर व हर्स्ट या नेत्यांच्या सहकार्याने मसुदे तयार करण्यात आले.

या मसुद्यांना शांतता परिषदेने मंजूरी प्रदान करताच
राष्ट्रसंघाची सनद अस्तित्वात आली.

राष्ट्रसंघाची स्थापना

व्हर्सायच्या तहा च्या पहिल्या
भागातील पहिली २६ कलमे
राष्ट्रसंघाची सनद.

जिनेव्हा येथे राष्ट्रसंघाचे मुख्य
कार्यालय ठेवण्यात आले होते.

राष्ट्रसंघाची उद्दिष्ट्ये

- १) आंतरराष्ट्रीय सहकार्य वृद्धिंगत करणे.
- २) आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुव्यवस्था टिकविणे.
- ३) समस्या अथवा वादविवाद सोडविण्यासाठी युद्धाच्या मार्गाचा अवलंब न करणे.
- ४) राष्ट्रांमध्ये खुले, न्याय्य व सन्मान्य संबंध प्रस्थापित करणे.
- ५) आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये आंतरराष्ट्रीय कायद्यास मान देऊन न्यायाचे संरक्षण करणे.
- ६) शस्त्रास्त्र वाढ व गुप्त राजकारण यांना पायबंद घालणे.
- ७) अल्पसंख्याकांचे हितसंबंध जोपासणे.
- ८) मागासलेल्या जनतेच्या न्याय्य हक्कांचे रक्षण करणे.

राष्ट्रसंघाचे सभासदत्व

१) व्हर्सायिच्या तहावर स्वाक्षऱ्या करणारी २७ राष्ट्रे संस्थापक सदस्य.

२) सनदेला मान देणारी,
त्यानुसार आंतरराष्ट्रीय जबाबदाऱ्या पर
पाडणारी -
पूर्ण स्वतंत्र राष्ट्रे तसेच वसाहतींना ही
सभासदत्व देण्यात आले होते.

३) राष्ट्रसंघाच्या सभेने २/३ बहुमताने ठराव संमत केल्यास सभासदत्व प्राप्त होत असे.

अमेरिकेने राष्ट्रसंघाचे सभासदत्व
स्वीकारले नाही, परंतु ब्रिटिशांच्या
नियंत्रणाखाली परतंत्र भारत मात्र
राष्ट्रसंघाचा सभासद होता.

राष्ट्रसंघाचे प्रमुख घटक

- १) सभा
- २) समिती
- ३) सचिवालय
- ४) आंतरराष्ट्रीय न्यायालय
- ५) आंतरराष्ट्रीय मजूर संघटना

सभा

- १) प्रत्येक सभासद राष्ट्र सभेत आपले ३ प्रतिनिधी पाठवू शकायत होते.
- २) संसदीय कामकाजाचे नियम तिथे पाळले जात होते.
- ३) सभेला निर्वाचन विषयक, आर्थिक, घटनात्मक व चर्चात्मक स्वरूपाची कामे करावी लागत होती.

४) सभेची कामे -

- १) एखाद्या राष्ट्राला राष्ट्रसंघाचे सभासदत्व देणे.
- २) समितीच्या तात्पुरत्या सदस्यांची निवड करणे.
- ३) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाचे न्यायाधीश नेमणे.
- ४) अंदाजपत्रक मंजूर करणे.
- ५) घटनादुरुस्ती करणे.
- ६) जागतिक महत्त्वाच्या प्रश्नावर चर्चा घडवून आणणे.

समिती

१) समितीमध्ये कायम आणि तात्पुरते असे दोन प्रकारचे सभासद होते.

कायम - इंग्लंड, फ्रान्स, जपान व इटली

तात्पुरते - सभेने निवडलेल्या चार देश

२) समितीची कामे -

१) सचिवालयाला मार्गदर्शन करणे.

२) आंतरराष्ट्रीय संमेलनांचे आयोजन करणे.

३) आज्ञांकित प्रदेशांचा कारभार पाहणे.

४) अल्पसंख्याकांचे प्रश्न सोडविणे.

५) सभेने केलेल्या ठरावांची अंमलबजावणी करणे.

६) राष्ट्रसंघाच्या सचिवाची नावाची सभेला शिफारस करणे.

सचिवालय

- १) प्रशासकीय कार्यांचे संचालन करणे.
- २) सचिवालयात जवळपास ७०० कर्मचारी होते.

सरचिटणीस/महासचिव - १

उप सरचिटणीस - २

कनिष्ठ चिटणीस - २

सचिवालयाची कामे -

- १) माहितीचे संकलन करणे.
- २) माहिती प्रकाशित करणे.
- ३) तहांच्या नोंदी करणे.
- ४) अधिवेशनांची व्यवस्था करणे.

राष्ट्रसंघाचे महासचिव

अ. क्र.	महासचिव	कारकीर्द	देश
१	एरिक डुमण्ड	१९२० ते १९३३	इंग्लंड
२	जोसेफ एवनोल	१९३३ ते १९४०	फ्रान्स
३	सिमेन लॅस्टर	१९४० ते १९४६	आयर्लंड

राष्ट्रसंघाचे आंतरराष्ट्रीय न्यायालय

- १) व्हर्सयिच्या तहाच्या १४ व्या कलमानुसार स्थापना.
- २) १९२१ मध्ये हेग येथे स्थापना.
- ३) १५ न्यायाधीशांचा समावेश.

कामे -

- १) आंतरराष्ट्रीय करारांचा अन्वयार्थ लावणे.
- २) आंतरराष्ट्रीय कायद्यांचा अर्थ लावणे.
- ३) आंतरराष्ट्रीय जबाबदाऱ्याचा सभासद देशांकडून भंग झाल्यास निर्णय देणे.

या न्यायालयाने आपल्या २० वर्षांच्या काळात त्यांच्यासमोर आलेल्या ६५ दाव्यांपैकी ३२ दाव्यांचा निर्णय दिला आणि २७ प्रश्नांवर सल्ला दिला.

आंतरराष्ट्रीय मजूर संघटना

- १) राष्ट्रसंघाशी संलग्न परंतु स्वायत्त.
- २) कामे -
  - १) कामगारांची स्थिती सुधारणे.
  - २) त्यांच्या कामाचे तास निश्चित करणे.
  - ३) सामाजिक सुरक्षितता जोपासणे.
  - ४) स्त्रिया व मुले यांचे संरक्षण करणे.

